

Braendemesteren

Den spæde begyndelse

Da der i sensommeren 1889 blev udsendt prospekter for aktietegning i en cementfabrik lidt øst for Aalborg, tegnede det ikke til at blive en begivenhed af større betydning for danmarkshistorien. Bagmændene var lokale Aalborgfolk i kompagniskab med det lille ingeniørfirma F.L. Smidth & Co. De koncentrerede sig i første omgang om at overbevise investorer om, at fabriksprojektet var en god idé. Det handlede især om råstoffer og om at forhindre, at tyske industrialister fik fingrene i dem:

”Ved Limfjorden, en halv Mil Østen for Aalborg, tæt ved Fjorden, ligger der umaadelige Masser af Kridt, og paa det flade Terrain mellem Kridtbakkerne og Fjorden, store Masser af Ler. Begge disse Raamaterialer ere af Tysklands første Cementtekniker, Dr. Erdmenger, erklæret for at være fortrinlige til Cementfabrikation. Udlandets Cementfabrikker, der alt i mange Aar have hentet Kridt, der er Hovedmassen Raamaterialet (for hver Del Ler bruges der 2 à 3 Dele Kridt) fra Danmark, hvor man aldrig selv har haft Blikket for at her, bedre end noget andet Sted ere de bedste Betingelser for en rentabel Cementfabrikation, have i den sidste Tid særlig henvendt deres Opmærksomhed paa de her anførte Kridtsteder, hvor Kridten er af en usædvanlig Renhed”.

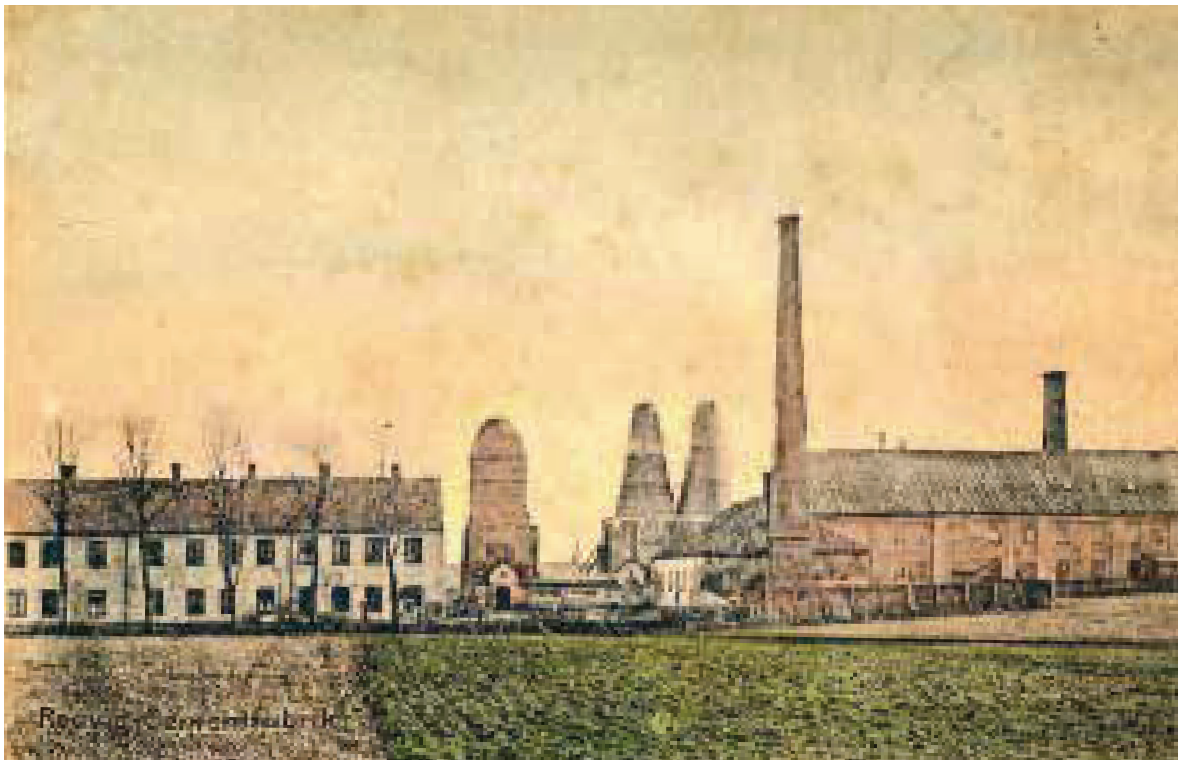

Kridtet er Limfjordens hvide guld. Det norrøne navn for kalk (*lim*) har lagt navn til fjorden. Flere steder langs fjorden ligger kridtforekomsterne helt op under jordoverfladen. Især i fjordskrænterne omkring Aalborg kan kridtet nemt udgraves til industrielle formål. || Aalborg Portland

Prospektet pegede også på, hvordan store skibe kunne lægge direkte til kaj ved Limfjorden, så det ville blive nemt at fragte både brændsel ind til fabrikken og cement ud til forbrugerne. Konklusionen var derfor klar:

”Der kan derfor ikke være Tvivl om, at en Cementfabrik der, anlagt rationelt, med Benyttelse af Nutidens mest økonomiske Fabrikationsmetoder, vil være et ualmindeligt rentabelt Foretagende [...]”.

Det kunne ligne propaganda fra desperate forretningsfolk i den nordjyske hovedby, der havde lidt hårdt efter den norske selvstændighed små 100 år tidligere. Men det var det ikke. For da Aalborg Portland blev bygget i 1889, blev det ikke kun startskud-

**Rødvig Cementfabrik
ca. 1900. Postkort.
|| Stevns
Lokalhistoriske Arkiv**

det til et af de største erhvervseventyr i danmarkshistorien. Dønningerne nåede også kloden rundt.

Da Jens Marinus rejste til Macao

En dag i forsommeren 1897 forlod arbejdsmand Jens Marinus Jensen sin familie og hjemmet i landsbyen Romdrup lidt sydøst for Aalborg for at begive sig ud på den lange rejse til den lille halvø Macao ved Perleflodens udmunding i Det Østkinesiske Hav. Rejsen blev ikke kun skelsættende for hans eget og familiens liv. Jens Marinus forlod nemlig sit beskeden udgangspunkt for at blive bindeled mellem Kinas helt nye cementindustri og branchen i Danmark. Her havde F.L. Smidth & Co. specialiseret sig i at udvikle nye metoder til at fremstille cement siden etableringen i 1882, og ud over Aalborg Portland var der etableret en håndfuld større cementfabrikker siden 1870'erne. Jens Marinus var nu udset til rollen som en af spydspidserne for det danske fremstød, der i de næste 50 år skulle udvikle sig til en veri-

tabel erobring af ledelsen af stort set hele Asiens cementindustri.

Jens Marinus kunne nemlig noget, som ikke mange andre arbejdsmænd i verden kunne. I 1890'erne havde han arbejdet på Aalborg Portland og havde oplevet, hvordan fabrikken ikke alene var bygget for at producere cement. Den skulle også fungere som testanlæg og udstillingsvindue for F.L. Smidth & Co.s nye metoder til cementfremstilling, der i løbet af de næste 25 år kom til at revolutionere verdens cementindustri og dermed bane vejen for det moderne industrialiserede byggeri, vi kender i dag.

Jens Marinus havde haft den nye teknologi tæt inde på sin egen krop som brændemester ved Aalborg Portlands cementovne. Da The Green Island Cement Co. – den første moderne cementfabrik i den kinesiske sfære – bestilte 12 Aalborgovne i 1896, var det oplagt, at han blev en del af kerneleverancen. Jens Marinus havde som en af ganske få personer i verden førstehåndserfaring med de moderne ovne og måtte derfor rejse til Macao for at øse af sin højteknologiske specialviden.

De trykke rammer i Romdrup blev udskiftet med en ensom, støvet og farlig tilværelse på en cementfabrik på en fjern ø midt i et af kolonitidens brændpunkter. Rundt omkring Macao var det kinesiske kejserrige ved at blive skåret op som en melon til et middagsselskab, hvor især de britiske, franske, tyske og japanske kolonimagter hver sikrede sig en portion. Macao var under portugisisk kontrol, da Jens Marinus ankom og indledte sin nye tilværelse som leder for driften af ovnene og for den arbejdsstyrke, som håndterede det kridt og ler, der blev brændt til cement. Han boede i en kontorbygning på fabriksområdet – klos op ad de maskiner, han nu havde ansvaret for – og her fik han følgeskab af sin

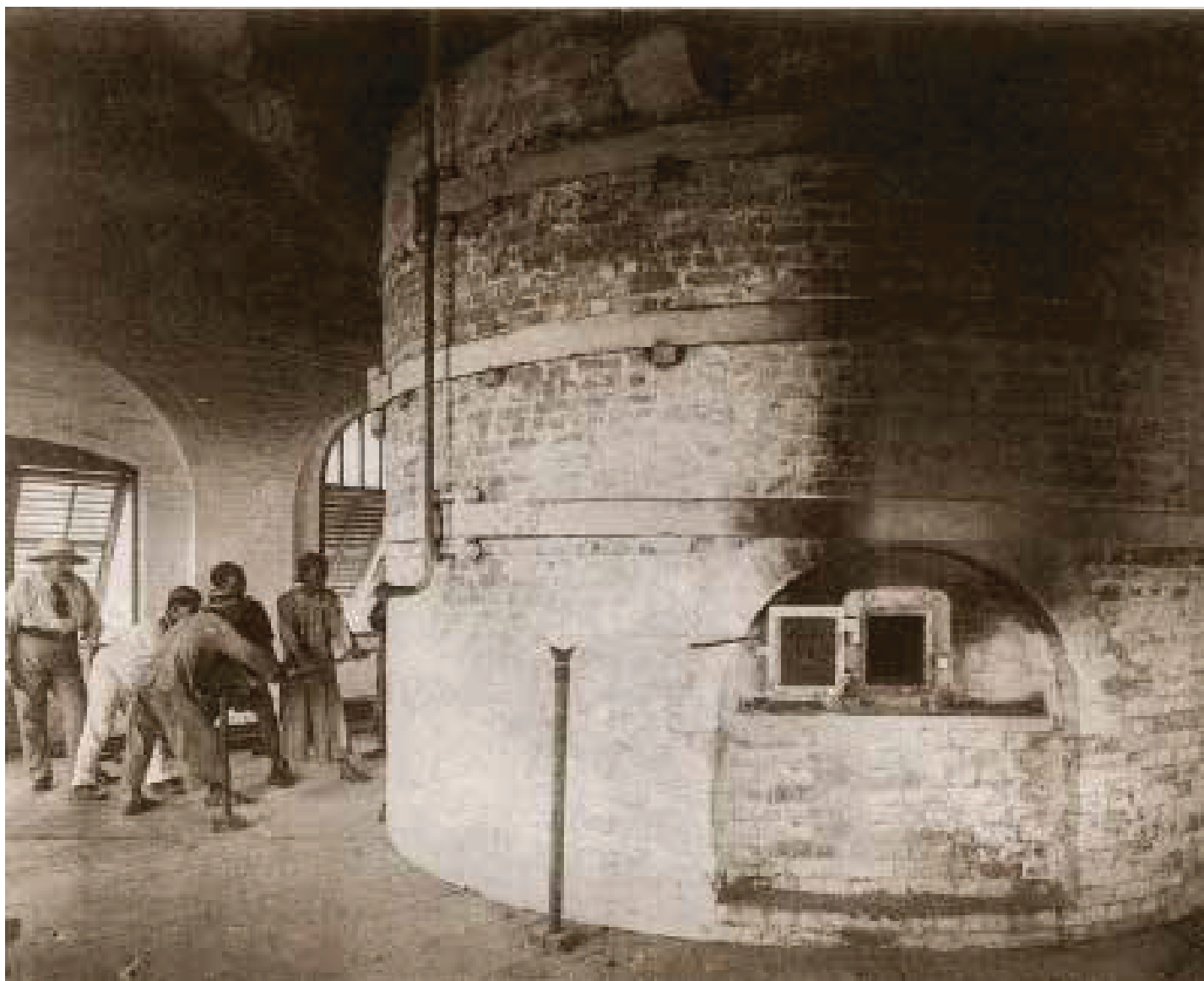
kone Ellen og deres to børn i 1898. Glæden ved gensynet blev dog kort, for på den varme og støvplagede fabrik blev Ellen hurtigt syg og døde. Julen 1898-99 måtte Jens Marinus og børnene derfor fejre alene.

Den lille familie havde dog mulighed for at dele sorgen med andre danskere fra The Green Island Cement Co.s medarbejderskare. Allerede i 1890 havde Verner Uldall nemlig forladt sit hjem i Rødvig på Stevns for at blive ingeniør ved The Green Island Cement Co., og her havde han altså haft fem år til at forberede den situation, der nu på ulykkelig vis var resulteret i, at familien fra Romdrup stod moderløs i Macao.

En af Danmarks største erhvervsmoguler gennem tiderne banede vejen for Verner Uldall. Før Uldall rejste til Macao, havde han nemlig været ingeniør ved den langt mindre Rødvig Cementfabrik, der var etableret i 1870. Her omfattede ejerkredsen C.F. Tietgen (1829-1901), der stod bag nogle af Danmarks største erhvervssucceser – fx Det Forenede Dampskibs-Selskab (DFDS), De Danske Sukkerfabrikker og De Danske Spritfabrikker. Det havde skabt en direkte forbindelse til Kina.

I Kina var Tietgen i fuld gang med at udrulle de telegrafkabler, der for første gang forbandt det østlige Asien med Vesten. I ly af Danmarks politiske ubetydelighed var det lykkedes ham at manøvrere mellem stormagtsinteresser og erobre værdifulde kontrakter på linjeføringerne, og han havde opbygget et solidt netværk i de centrale kinesiske magtcirkler omkring Hongkong.

En af Tietgens nærmeste samarbejdspartnere var den ledende kraft i Kinas industrialisering, Li Hongzhang (1823-1901), der i 1882 sendte sine mest betroede medarbejdere på personligt besøg hos den danske forbindelse og hans virksomheder i København og resten af Danmark. Få år senere kunne

**The Green Island
Cement Co., Macao, ca.
1900. Brændemester
Jens Marinus Jensen
overvåger arbejdet
ved bunden af en af
fabrikkens skaktovne.
|| FLSmidths arkiver**

Verner Uldall så begive sig til Macao, hvor han ret hurtigt overtog styringen af den helt nye cementfabrik – først som direktør, siden som administrerende direktør for virksomhedens 3.000 kinesiske arbejdere.

I årtierne omkring 1900 brugte Uldall kræfter på at gennemføre en solid udbygning af det danske brohoved. I kølvandet på Uldall og Jens Marinus kunne danske ingeniører og cementarbejdere derfor tage afsked med hjemlandet og begive sig til Fjernøsten for at arbejde i den nye kinesiske cementindustri – i første omgang i Macao og Hongkong og senere andre steder i Kina. Flere kom

fra Aalborgområdet, der havde udviklet sig til et af knudepunkterne for branchens teknologiske udvikling. Efterhånden var der vokset fem fabrikker frem i en ring omkring Aalborg, og her kunne de ansatte tilegne sig de kernekompetencer, der gjorde dem til værdifulde salgsobjekter, når den nye teknologi skulle sælges til cementindustrien kloden rundt.

Da The Green Island Cement Co. byggede endnu en fabrik i 1904, denne gang ved Gin Drinkers Bay i Hongkong, blev den da også bemanded med aalborgensere i driftsledelsen og udstyret med dansk indkøbte roterovne, der var sidste skrig i den teknologiske udvikling. De helt nyudviklede roterovne havde været en del af Aalborg Portlands maskinpark siden 1899, og de blev snart fundament for cementproduktion overalt. Da The Green Island Cement Co. købte et par ovne i 1904, var det stort set kun danskere, der kunne betjene dem. For at få dem sat forsvarligt i gang i Hongkong fulgte der derfor to brændemestre med, Jens Peter Kristensen og Thomas Ch.J. Christensen, der blev ledsaget af cementarbejderen Martin Chr. Rasmussen – alle fra Aalborgforstaden Vejgaard.

Fra midten af 1890'erne var styringen af Kinas cementproduktion dermed solidt placeret på danske hænder. I løbet af det halve århundrede frem mod Anden Verdenskrig blev billedet fra Macao og Hongkong i hovedtræk gentaget igen og igen, efterhånden som den kinesiske cementindustri kom til at bestå af mange flere og meget større fabrikker.

Med et glimt i øjet kan man sige, at mønstret blev cementeret, da den sidste kejser Puyis (1906-1967) centraladministration bestilte en komplet cementfabrik fra København. Så kunne leverancerne af cement til byggeriet af Kinas jernbanenet foregå uden indblanding fra cementleverandører fra de vestlige kolonimagter. Det blev gentaget flere gange i slut-

ningen af 1920'erne, da der efter en pause under den langvarige borgerkrig, der fulgte efter Yuan Shikais (1859-1916) udråbelse af sig selv som kejser (1916) igen blev bygget cementfabrikker i Kina. Og det var især tilfældet, da Chiang Kai-sheks (1887-1975) provinsregeringer fra slutningen af 1920'erne begyndte at bestille fabrikker til levering af den cement, der var nødvendig, hvis Kina skulle genopbygges og komme på fode igen efter et årtis altødelæggende krigshandlinger.

I virkeligheden blev der tale om et halvt århundredes dansk monopol på teknologimarkedet i den kinesiske cementindustri. Kinas cementfabrikker blev – næsten uden undtagelser – hverken bygget for dansk kapital eller genstand for dansk ejerskab, men danskere stod i spidsen for dem frem til det krigskaos, der kom til at præge 1930'ernes slutning. Vejen var banet for en stadig strøm af dansk teknologi, maskiner og mandskab til den kinesiske cementindustri. Det var en model, der set med danske øjne både var langt mere lukrativ og fri for risici, end hvis man selv havde skullet investere i Kinas cementfabrikker.

Markedserobringen

Historien om danskerne på de kinesiske cementfabrikker er imidlertid langt fra en enlig svale. Det var nemlig ikke kun i Kina, at der stod danskere bag skabelsen og ledelsen af den industri, der har leveret det byggemateriale, som blev det moderne samfunds foretrukne. Det gjorde der også mange andre steder i verden – i Europa, Rusland, Nord- og Sydamerika og i Afrika i det omfang, der overhovedet blev bygget cementfabrikker i første halvdel af 1900-tallet.

F.L. Smidth & Co. blev etableret af Frederik Læssøe Smidth (1850-1899) i 1882 og siden drevet frem

i kompagniskab med Alexander Foss (1858-1925) og Poul Larsen (1859-1935). De tre ingeniører skabte virksomheden, og de havde et stærkt ønske om at få fortalt dens historie – især om Aalborg Portlands tilblivelse og virksomhedens globale bedrifter. I jubilæumsskrifter kunne der derfor fra 1910'erne stolt berettes, hvordan

”Det er saaledes paa Erfaringer, skabt gennem Aalborg-Portland-Cement Fabriks Arbejde, at hele Cementindustriens moderne Udvikling er bygget op”.

I F.L. Smidth & Co.s og Aalborg Portlands fortællinger om sig selv ved jubilæer for de to virksomheder kunne man også læse, hvordan virksomhederne i 1913 havde solgt over 3.000 rørmøller, der malede